

MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY

KÉPEK BEN.

I. KÖTET.

KIADJÁK ÉS SZERKESZTIK:

KUBINYI FERENCZ és VAHOT IMRE.

PEST, 1853.

EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.

Tovább megy, s a két várak egyikét nevezeti Székelytámad, a másikat Székelybánja várának.

Ez világosabb kulcsa a vár feliratának. Azonban, hogy e két gúnynevet valósággal János Zsigmond adta volna, nem mernők állítani. Okleveleinkben soha sem jönnek elő.

Bár ki adta e neveket, azok éltek a nép ajkán; s e két vár létezése szálla volt a szemében. Mig végre ismét felkapott a nép: s a két vár közül a várhegyit 1599-ben, dühében széthányta.

Az udvarhelyi vár is feldúlott, legalább a Léczfalván 1600. oct. 25-kén tartott hongyülés azon határozata, mely a lerontók által új fölépítését rendel, ide mutat. Hihetön felépült, tul élte azon na-

pokat; de nem kerülheté ki a székely nép dúló kezét. A Rákóczi-forradalomban e vár a székelyeknek szolgálatokat tett. Miután Holdvilágnál a kuruczok 1704-ben csatát vesztenek, b. Tige ide jő, s felgyujtatja. De ugy látszik Tige mégis használta e várat, mert Pekri Lőrincz, kurucz vezér neki fordul, s hogy többé igénybe ne vehesse, székelyekkel lerontatá.

E várat egyelőre az álladalom birta. 1657-ben II. Rákóczi György Bornemisza Susánna, Kemény Boldizsárnénak adja át 5000 ftban. Később Apafi fejdelem gr. Gyulai Ferencznek adományozta, s e vonalon birja ma a gr. Kornis-család. A nép Csonkavárnak nevezi.

VI. A HOMORÓD-ALMÁSI BARLANG.

Nem hiába oly gazdag Erdély a tündérregékben oly szép is ez ország mintha tündér álma volna. Helvétia havasait, Provence daltelt virányait, skóczia sötét rengötegeit, miket a kaledoniai bárd borongó dalaiban örökitett, megláthatod itten.

A h o m o r ó d - a l m á s i, legkeresettebb, legismertebb s legnagyobb barlangja Erdélynek.

Udvarhelytől délkeletre rengeteg havas terület, a Hargita, ennek Nagymál nevű részében esik e kőbarlang.

Két felölről lehet hozzá jutni: Vargyas és Almás felől.

Almás felől menve, mihez két órányira esik, előbb egy kies völgybe érünk, a völgyben az almásiak nyári szállásai, s egy jókora patak vagyon. A szekér itt megáll, az utas egy kis hegyet mász át. S mire átmászta, közelében erdőt s bent a mélységben ott látja újra a patakot.

A vezető, kit az utas a faluból magával hozott, elől megy a meredőkön le, s leszállit a patak kőszirtes medrére, hol a köveket ha elmozdítjuk, kezeink közt maradnak a szép rákok.

A vízmeder azonnal egy sziklanyílás közepé merit be, honnan csak az eget látjuk, s néhány

árva fát, mely a megnyilt szikla fénylő oldalába kapaszkodott. Elöttünk áll egy nagyszerű körepedés, mely e hegylánczon át e pataknak utat ada.

Amint a patakot medrében kísérjük, egyszer csak eltűnik a patak, a medret szárazon hagyja. Hova lett a patak? Beszürödött a repedés keleti oldalába, további medrét csak áradásai számára tartja fen.

A patak beszürödésétől pár száz lépésre, ugyancsak a keleti sziklaoldalban lépcsőzetet, s rovátkált falétrát pillantunk meg, s fölötte magasan pár ölnyi üreget, ott van Erdély e nevezetős barlangja.

Vezetőnk zöld galyat szaggat ölébe, fáklyát gyujt, s jelt ad, hogy követhetjük.

A lépcsőzet s létraszerű hágcsón fölme gyünk. A barlang száján még most is ott van a régi tatárjárások korában odarakott kőfalak maradványa. Belül rajta, kerek, kupos teremszerű üregben vagyunk, belső fele fél homályában nyílásokat kezdünk észrevenni. Beszédünk s fáklyánk világát, fejünk fölött a kúp csúcsában egymásba csimpeszkedett denevérek ezrei nyöszörgése köszönti. A pajzánabb közikbe lö: a barlang elbödíti magát, a

denevérek foltonként szotyognak a földre, vagy fölrebbenve az üregekbe kezdenek seregestül röppülni. Még egy pár lövés, s a denevér mint fölleg omlik be a már láthatóvá fejlett üregeken s omlik onnan vissza, süvöltve, zsidongva, csapkodva felénk. A csatározásra szükséges puskával kell felmennydörögni az elhagyatott földüreg éjmagányát, hogy belőle róka, farkas, vagy tán medve, ha belévette volna magát, kifusson. Most már a fáklyák meggyulnak, a nők férfiak karjaiba fogódnak, s megkezdődik a föld alatti séta.

Korunkig ismeretlen volt; azt hitték eddig, hogy végtelen, s rajta Csikba lehet kijutni, s hogy benne bizonyos mélységen túl fojtó a lég. Fekete úr-, a szék mostani mérnökének volt feltartva e barlang átvizsgálása, ki itt pár hetet mulatott, a barlangot 400 ölnyre be megjárta; az üregek oldalnyílásai homlokára számokat tett, s nem csak térképet vett róla, hanem ismertetését kis röpiratban a világgal közölte.

Bár ott vannak a számok, s e könyvecske nyomán haladhadnánk; de azért vezetők önmagában sem bizva, az ölében hozott zöld galyból minden fordulatnál hány el, hogy visszajövetelre Ariadne-fonalul szolgáljon.

A fenék lapályos, mint szokott lenni a vízmeder. Néhol fővény, másutt denevérek bokáig érő pormaradványán, másutt nagy darab köveken megy el útunk. Oldala mint bányáüregé megszagatva látszik, néhol keskeny, másutt szélesebb, más helyt törpébb, hol legmagasabb: 4—5 öl. Néhol azonban úgy letörpül, hogy csak meghajolva juthatni az üreg tágas folytatásához.

A lég hideg és nedves; a talap fekete, mint felolvadt korom. Kevésnek jön kedve elhatolni oda, hol egy oldalra a vizsgálók jegyezték neveiket; s még kevesebbnek azon tul az üregbe, hol kovakő között borsszem nagyságban találják a fattyu carnioit, jaspist, achatot, s egyéb drágább köveket, miket hegyeink mindenfelé teremnek.

A nagy vonalt megjárva, újabb oldalnyílásokba merülhet a buvár, vagy ha tetszik egy másodikba, mely mindjárt a szájánál az elsővel egyszerre volt látható.

E hegy mészkő, s ez üreg egyike azon mészkő hegyi üregeknek, melyeket vízmosásoknak köszönünk. Ki tudja: mikor, de egykor a patak, mely most néhány öllel alább csörgedez, itt folydogálhatott. Mint említém, a patak ép e barlang alá most

is beszűrődik, kétségkívül új barlangot képez, melyet századok mulva hihetően ismét feltárand a bámulóknak.

A barlangon alúl, a rajta felül bemerült patak szemünk láttára buvik elé a hegyből, s foglalja el medrét: s megfoghatóvá teszi e barlang keletkezését, alkotódását, menetét. E patak a barlangon alúl Vargyas pataka nevet hord, s a szépnem számára, mely nyaranként szivesen látogatja, szekérutat mosott Vargyas felől.

A néphagyomány sok talányost kötött e barlanghoz. Sokáig azon hiedelem él a nép között, hogy tündérek lakják. Hinni szereték, hogy midőn e táj vad szele, a Nemere fú: e tündér fázik s azért dühöng. Egy pestis alkalmával, mikor e tájon megszűnni nem akarna, a népet azon babonára hozta egy nő, mintha azt a benn didergő tündér idézte volna elé, miért is a nép ingeket tett le a barlang szájához. A pestis elszűnt, s igénylék, mikép a talány megfejtése szüntette volna el.

Mások az Erdélyben annyit vadászott Darius kincsét benne hiszik rejleni. S azon monda él e tájon, mikép egykor Magyarhonból három lóhátas ember jelent meg, ott találtak egy juhászt, kérék: tartaná lovukat, mig az üregből visszatérnek. A juhász vonakodott, utasaink lovukat megköték és bémentek; s mikor visszatértek, juhásznak megbánta vonakodását, mert három zsák arannyal tértek meg. Kincskeresőink más évben is eljöttek; ekkor bezzeg a juhász lovukat szivesen megtartá, s oly ajándékot kapott, hogy még unokája is gazdag lett általa. Azért úgy hiszik, hogy a kincs nagy része maig is ott van, s vasajtaja most is minden pünkösöd másod napja éjjelén megnyílik, két óráig nyitva marad, s akkor újra nagy zaj között egy évre becsapódik.

Sokszor volt a régi tatárjárásos időkben a vidék menhelye, honnan nyílását be is falazták volt egykoron. Sőt fölötte, a hegytetőn egy őrtorony romja maig is fennáll. Egy alkalommal az ide menekülteket pogány tatárság támadja meg, pogányabb a többinél. A népet fölkerik, de magát fel nem adja. A tatárok tehát éhséggel akarák bevenni, s azért alatta tábort ütöttek: a vidéket beportyázzák, s belőle az eleséget annyira kimeríték, hogy nem voltak képesek magukat hosszasan élelemmel ellátni. Éhséggel küzd ostromló és ostromlott; a tatár zsákmányt remélve, még sem tágitott. A benlevőknek már csak annyi lisztjök, hogy be-

lőle egy roppant pogácsát gyúrnak. Egy székely asszony elmés ötletre jő: a pogácsát, mely hamuval volt pótolva, a tarároknak felmutatja, elmondván, hogy csak takarodjanak el, mert nekik elég-séges élelmök van még. Erre a tatárok elhitték a cselt, főszedék sátorfaikat, odahagyák őket, s a székely nép kijöve kínos rejtekéből.

Igy irt Kövály L. e nevezetös barlangról. — Lássuk most már Jókainak reá vonatkozó jegyzeteit:

Egy roppant meredek szirttömeg fekszik a Nagymál oldalában, a Hargita havasai között, melyet köröskörül fog az Erős bércz meredek falazata, mindenünnen óriási toronyalakú kőszalak, mik közül a legmagasabb Csala tornyának neveztetik, a tatárokkal harczok hősé- nek gyászemlékére, melyről oldalvást esik az Ugron ürege, és a Lovak csüre, mind historiai emlékekkel gazdag helyek; a szűk hegy- válút, melyett ekként a Nagymál és az Erős bércz- falazata képez, egy rohanó hegyi folyam tölti be, ez a Vargyas vize, mely egy helyen a mindenütt útját álló sziklák alatt eltűnik s a hegy tulsó ol- dalán tör újra elő egy szikla hasadékból. A bar- langnak e patak föld alatti folyásával összekötte- tésben kell lenni, mert a hagyomány szerint az ostromlott székelyek e patakon szökdöstek ki élel- mi szerekért; vezetőink egyike most is tudott e patakról regéket. Szerinte e hegy legrejtöttebb üregeiben ismeretlen emberek laknak, kit saját- szerü csónakon béveznak a hegy oldalán s a má- sikon járnak el; ott tanyázó pásztorok többször meglepték őket, a mint ki- és bejártak. Sokszor a kifolyó víz egészen zavaros és szenes: mintha va- lamit mosnának benne, pedig máskor kristálytisza. Odaben tehát kétségtelenül kincseket ásnak. Mert tudni kell, hogy a székelyek e barlangban hiszik elrejtve Darius kincseit, s akárhány van, ki megesküszik rá, hogy ismerte azt az öreg embert, a ki egyszer egy nagy vasajtóra akadt a barlang egyik üregében, de lakatját nem bírta levernü s a hogy visszatért segítséget hozni, nem talált a vasajtóra többé.

Átellenben a barlanggal látszik még azon ká- polna omladéka, melyben a tatárvezér lakott, midön a barlangot megszállotta; innen visz két út

a barlang felé, egyik a rövidebb, a szirt meredek oldalában, hol csak hátát a sziklának vetve s ke- zeivel a körepedésekbe fogózva haladhat az ember a szédítő mélység fölött; másik kerülő út, melyen szekérrel kell vizellenében a patakon felhajtani s akkor a meredek Nagymál bérczre felkapaszkod- va, felülről ereszkedni le a barlang szádához. Az első útról kénytelenek voltunk visszatérni, mert azt a Vargyas megáradása ketté vágta s újra kel- lett kezdeni a kevésbbé veszélyest, de annál fáradságosabbat.

Az emberi kezeiktől soha nem irtott őserdön keresztül haladtunk fölfelé, míg az ormot elérve, ott egy hegyvágányban valami vad vizmosási út nyílt elénk nyolczszáz lábnyi magasban a völgy felett. Az út omló kövekkel s porhanyó földdel, nyirkos falevéllal fődve, sehol egy fa, vagy egy bokor, melybe meg lehessön kapaszkodni, csak egy

bukás, egy elszédülés s az ember menthetlenül veszve van, alant a tajtékozó folyam ordít. Férfiszív megdöbbenne ily szédítő képben látva maga előtt a halált, ha háta mögött vidám, nevető jókedvű hölgyek hangjait nem hallaná, kik mulatságot csinálnak a veszélyből s kaczagva fogóznak kezeinkbe, míg lábaik alatt sikamlík az éktelen mélységbe levezető ösvény.

Végre lejutva a szikla párkányzatára, egy bércz mögül kitünve előttünk áll a barlang roppant nyílása, még azon módon félig befalazva, a hogy azt a székely menekvők hagyták. Egy, hat öles gerendákból tákolt hágcsó vezet fel e nyílásig, melyen ég és föld között lebegve kell fölkapaszkodni, úgyszólván kézről kézre adva a gyöngébb nemet, s ekkor előttünk áll a historiai nevű üreg.

Legelőbb egy templomszerű tágas terembe lépünk, melyet még az isten napja világít, innen egy mellékterem tárul elénk, melly a barlang alakát mutatja, másfelül kezdődik a többi üregek sorozata, melyek négyszáz ölnyi hosszúságban elnyúlva föld alatt, tizenöt, egymástól szabályosan elvált szobákat képeznek, minden szoba bejárása Fekete mérnök úr buzgalmából számokkal levén megjegyezve, hogy a benjárók el ne tévedhessenek.

A harmadik terem volt a székely nők fekhelye, itt aludtak a veszélyi idején gyermekeikkel együtt; a negyedik teremben állanak a kőhombarok, mikben gabonáikat tarták eltéve; az ötödikben áll a szónokszék, melyről papjaik az isten igéit hirdeték, a hatodik stactit barlangot mutat, a falak góth boltozata ezüst porral s kristály csapokkal látszik takarva, mik oly csodásan ragyognak a fáklyafényben; a hetedik barlangnál titáni köfokok vezetnek fül néhány ölnyi magasba, hol a nyolczadik terem feltárulva előttünk; ennek poros padlatán halomcsontok vannak lerakva, ó-világi ismeretlen állatok agyaras állkapczái, roppant medvefők s különösen egy gömbölyű halomban olyszerű csontok, mint az emberekéi, csak hogy sokkal kisebb arányuak. A néphit azt tartja a felől, hogy a barlangot troglodythok lakják, vagy, mint Almáson nevezik, majom-emberek, kik ott élnek, szaporodnak, leskelődnek odvaik mélyéből s ha emberek közeledését veszik észre, hirtelen elbujnak ismét, lábaik nyomát ott látni a porondon, mintha apró gyerme-

mekek jártak volna lábújjhegyen. Évek előtt, a monda szerint, egy almási székely ember lesett ez apró lényekre s egyet elfogott közölök, azt hazavitte, magához szoktatta, a kiseded alak hasonlított valami szörtelen majomhoz, durva kérgű bőrrrel, és nagy fülekkel s annyira megszokta már a falut, hogy ma egyik, holnap másik háznál ebédelt, míg egy éjjel társai érte jöttek s magukkal vitték. Van-e valami lényegős e mesében? sem állítani, sem megczáfolni nem érzem magamat elég erősnek: a természeti tudományok emlékeznek valami barlanglakó félemler fajról, s e csonthalom itt e barlangban gyanítani engedi, hogy sok van még a föld alatt, a miről a bölcsék semmit sem tudnak. A kilenczedik terem közepéről látni egy roppant nagy lefüggő követ, mely mint egy óriási csilár, vagy szőlőfürt, a meredekből csügg alá; a tizedik terem szurok fekete-ségü sárral van tele, mely a terem padlatáról rajonként egymásba kapaszkodó denevérek maradványaiból hegyekké tornyosult; s már szinte elzárja a tizenkettődik terem bejárását, itt volt az emlékezetes vasajtó, melyet a székelyek maig is keresnek; a terem ajtaja már oly alacsony, hogy meg kell görnyedni az átmenetkor, s a következő teremből ismét szűkebb nyíláson át csúszhatni a tizenharmadikba, melyben elszórva terem az achat és carniol; a tizenötödik teremben van felírva Wesselényi Miklós neve.

Itt hallatszanak csodálatos hangok, mintha a földfeletti kutyák ugatása, és kakas-kukorikolás hallatszanék ide alá, mit a földalatt elzúgó patak tombolása s a bakdenevérek viakodása okoz, mely érzékcsalódás azt hiteti el a lakókkal, hogy e helyen a csiki kutyák és kakasok szavát lehet már hallani.

Van ezen csodaszerű barlangról egy, még 1812-ben nyomtatott versözet is, mely bár forma dolgában gyöngé, de leírása eleven és megkapó. Lássuk némely részzeit:

Ember ha ős felé utazást itt tészen,
A megért som-gyümölcs földön várja készen,
Magyaró lehullva rakásával készen,
Részét ha tetszik édes kómézből is vészen. —

De azonban aztán medvék mormolása
Hallik erről, s tul sok farkas ordítása,
Amott a vadkecske gidója hívása,
Látszik néha vadkan mord agyarkodása.

Ugy hogy a természet itt sokszor megrémül,
S ki többször nem járt itt, az félelemmel ül;
Mert hajszála borzad, vére hol forr hol hül,
Most fázik majd izzad, feje is megszédül.

Ijesztő e táj is mord tekintetével,
Befogja a vadság sötétes leplével;
Csak délkor süt a nap ide várt tényével,
Két felől kőhegy áll omladó fejével...

Ne féljünk! már látszik a barlangnak szája,
S azzal együtt annak kőfalos ajtaja.
Délfelől nézhetni a Csala-tornyára,
Mely egy kőszál, s mutat Csala halálára.

E magas kőszirtről egész Kőmezejit
Lehet látni, hol a tatár vitézeit
Táborba tartotta — a sánczok helyeit
Ismerhetni, s egyéb táborzás jegyeit.

Régen e kőszálnak tornyos tetejére
Hágni szokott Csala vitézi szemlére,
S vigyázott itt tatár khám intézetére:
Mig élt, veszély nem is jött székely sergére.

Mert a tatár sokszor erdőkre osztotta
Katonáit, sokszor útnak indította;

De Csala a fortélyt mind szemmel tartotta,
S barlangból kijöni népét megtiltotta.

Végre az ellenség, midőn eltávoza,
Jó hirt társainak Csala kiáltoza
Akkor lába alól a kő omladoza;
Nyakra főre esvén, halállal áldoza.

Ama nyilást hívják Ugron-üregének,
Mely lakó helye most csak a vadkecskének;
Hadjunk békét ennek, s meg Lovak-csüregének,
S ezekről mondásban forgó népregének.

Kőcsap is van elég a barlang gyomrában,
A mint olvashatni földleírásában,
Mert fenről csepegő víz a lefolytában
Őszveáll, és kővé válik valójában.

Ezt az almásiak kötőjnek nevezik,
Mely őszvetőretve ha mészbe tétetik,
A kőfalat, hogyha ily veggyel meszezik,
Merő kővé lettnek a fal nézethetik.

Ma is kőfalai a mezőn úgy állnak,
Néptől úgy nevezett Tatár-kápolnának,
Hogy a kik azokból rontani kívánnak,
Bámulás, — mert kövek csak törnek nem válnak.

